

мець неаднолькавае аб’ектнае акружэнне: *першая ластаўка* і *першая ластаўка чаго*, *белая пляма* і *белая пляма <на чым>*, *кроў ад крыві* (каго, чыёй – каго, чыёй, чаго) і *косць ад косці* (каго, чыёй – каго, чаго).

Адно значэнне мнагазначнага выразу можа дастасоўвацца да асобы, а другое – не да асобы: *пуцяводная зорка* – ‘тое, што накіроўвае, вызначае чыю-н. дзейнасць, жыццё’ і ‘чалавек, які вызначае чыё-н. жыццё, дзейнасць’. У розных значэннях фразеалагізм можа абазначаць канкрэтны або абстрактны прадмет: *хлеб-соль* – ‘харч, яда’, ‘пачастунак’ і ‘турботы, клопат’.

Значэнні некаторых фразеалагізмаў разыходзяцца паводле стылістычнай афарбоўкі. Так, выраз *божая кароўка* і *раб божы* ў 1-м значэнні – функцыянальна не замацаваныя, а ў 2-м – размоўныя. Але часцей прыватныя значэнні аднаго фразеалагізма, захоўваючы функцыянальна-стыльовае адзінства, розняцца з экспрэсіўна-ацэннага боку. Напрыклад, выраз *мокрая курыца* ў 1-м значэнні ўжываецца з адценнем неадабрэння, а ў 2-м – пагарды.

Частцы мнагазначных назоўнікавых фразеалагізмаў уласціва абмежаваная сінанімія. Напрыклад, выраз *мокрая курыца* ў 2-м значэнні сінанімізуецца з фразеалагізмам *мокрая ануца*. Для трох фразеалагізмаў характэрна з’ява абмежаванай антаніміі: *птушка невысокага палёту*, *раб божы*, *дзятая спіца ў коле*.

Вынікі даследавання атрыманы ў працэсе выканання гранта Міністэрства адукацыі РБ.

АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАЕ І НАЦЫЯНАЛЬНАЕ Ў ФІЛАСОФСКІХ НАВЕЛАХ ЯДВІГІНА Ш.

М. М. Страха

Навуковы кіраўнік – канд. філ. н., дацэнт *С.І. Ханеня*

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны

“Не пагарджаць пагардлівым у чалавеку, але дапытвацца да самага дна...” – так сказаў славыты пісьменнік Ф. Ніцшэ ў прадмове да сваёй працы “Чалавечае, занадта чалавечае...” Прыведзенае выказванне мае непасрэдня стасункі з ідэйнай творчай канцэпцыяй беларускага пісьменніка Ядвігіна Ш., навелы якога, увасабляючы сабой адзіны метатэкст, вылучаюцца актуальнасцю сацыяльнай, маральна-этычнай і філасофскай праблематыкі.

В. Максімовіч у сваёй даследчыцкай працы «“Алегарычнае” апавяданне Ядвігіна Ш.: на шляху міфатворчай мадэрнізацыі літаратуры», разглядаючы творчасць нацыянальнага мастака слова ў рэчышчы філасофскіх канцэпцый Ф. Ніцшэ, звязанымі з узнаўленнем у чалавеку страчанага ў працэсе культурнай эвалюцыі паганскага “першавобраза”, прыходзіць да думкі аб песімістычным накірунку творчасці нацыянальнага мастака слова. У прадстаўленай працы мы паспрабуем унесці пэўныя ўдакладненні адносна спецыфікі агульнай філасофскай накіраванасці метатэксту Ядвігіна Ш.

Аналізуючы навелы “Шах-мат!” і “Шчаслівая”, мы можам прыйсці да наступных высноў: чалавечае жыццё – гэта не цяжкія ланцугі, выратаваннем ад якіх з’яўляецца смерць. Тадорын “скарб” (у дадзеным выпадку намі прасочваецца пераўвасабленне вядомага грэчаскага міфа аб Пандоравым куфэрку) – сімвал шчасця і надзеі на лепшае будучае. І калі герайню навелы “Шчаслівая” аўтар аддае ва ўладу сіл царства Аіда, дзеля таго, каб тым самым выратаваць яе душу, то персанажу з твора “Шах-мат!” Ядвігін Ш. даруе шанец выжыць. Цудоўны выпадак, які выратаваў жыццё герою, -- гэта таксама своеасаблівы сімвал надзеі і шчасця, які даецца не выпадкова – з мэтай спасціжэння сутнасці жыцця і выкарыстання яго магчымасцей з максімальнай карысцю. І гэта яскравы прыклад далёка не песімістычнай ідэйнай накіраванасці творчасці беларускага мастака слова.

Акрамя вышэй згаданага адзначым: той факт, што Ядвігін Ш. выносіць на першы план іманентна жывельныя прыкметы ў чалавеку – яшчэ не паказальнік “марнасці зямной рэінкарнацыі”. Уся сутнасць у тым, што мы не маем права максімальна крытычна ацэньваць факт існавання Падласага, “вучонага” быка з аднайменных твораў, Сцёпкі Тацюка (“Зарабіў”) і інш. “Натуры, якія выраджаюцца, маюць найвялікшае значэнне паўсюль, дзе павінен наступіць прагрэс. Усялякаму прагрэсу ў цэлым павінна папярэднічаць частковае паслабленне. Больш моцныя натуры захоўваюць тып, больш слабыя – дапамагаюць яго рэзвіваць...” [1, 163] –

адзначае Ф. Ніцшэ. Гэта думка нямецкага філосафа не знаходзіць адкрытага тэкставага пацверджання ў навелістыцы Ядвігіна Ш. На ўзроўні ж ідэйна-сімвалічнага выражэння прыведзенае выказванне, набываючы акрамя ўсяго іншага і маральна-этычную афарбоўку, дазваляе гаварыць як пра агульначалавечы, так і нацыянальны аспект філасофскіх навел мастака слова, асабліва ў плане раскрыцця “нацыянальнай ідэі”.

Філасафізм навел Ядвігіна Ш. не можа мець адназначнай інтэрпрэтацыі, што абумоўлена шматаспектнасцю ў метадалагічных падыходах да вывучэння спадчыны нацыянальнага мастака слова. Прадстаўлены намі накірунак дазваляе падысці бліжэй да спасціжэння сутнасці антынамічнага мастацкага свету Ядвігіна Ш.

Літаратура

1. Ф.Ницше. Человеческое, слишком человеческое. Весёлая наука. Злая мудрость. – Мн., 1997

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДИКАТНОЙ ЛЕКСИКИ ДЛЯ ТИПОВОЙ СИТУАЦИИ «КУПЛЯ – ПРОДАЖА»

И. И. Жук

Научный руководитель – д.филол.н., профессор *М. И. Конюшкевич*
Гродненский государственный университет имени Янки Купалы

Язык – своеобразное зеркало, в котором отражаются взгляды человека на мир. На развитие и функционирование каждой языковой единицы определенное влияние оказывают, помимо интралингвистических, и экстралингвистические факторы. Особенно эти факторы проявляются в языке современных СМИ. Покажем данное влияние на примере лексемы *деньги* в типовой конверсивной ситуации «купля – продажа».

Фрейм данной ситуации имеет следующую структуру: «товар», «деньги», «количество» (т.е. стоимость товара), конверсивное действие «купить - продать». Данная ситуация реализуется в следующих основных типах высказываний: (1) *Х купил товар за количество денег (КД)*; (2) *У продал товар за КД*. Если в коммуникативный ранг подлежащего возводится объект купли – продажи, то вводится еще один предикат – *стоит*: (3) *Товар (Т) стоит КД*.

Анализ 323 контекстов с лексемой *деньги* (а также ее синонимами типа *доллар, рубль, бакс*), извлеченных из языка современных газет («Комсомольская правда в Беларуси», «Белорусская деловая газета») показал, что носители языка неодинаково относятся к предикату данной ситуации, несмотря на, казалось бы, ее симметрию: для сообщения о продаже товара носителями языка используется немногочисленный синонимический ряд (*продать за КД, отдать за КД, товар шел за КД*): *Бывшие кавээнцики хотели продать Маслякова за 10000 долларов (Комсомольская правда, 162/36). «Калашки» или клиентам в разные регионы за 250 баксов (Комсомольская правда 162/36)*.

Напротив, для сообщения о покупке товара используется синонимический ряд, который и богаче количественно, и стилистически более ярок (*купить за КД, платить КД, тратить КД, расходовать КД, выложить КД, отстегнуть КД*): *За «инотачки» старше семи лет теперь придется отстегивать таможене 2 евро за «кубик» (Комсомольская правда, 182/40). За протезирование зубов необходимо выложить от 50 до 70 долларов (Белорусская деловая газета, 137)*. По-видимому, такое повышенное внимание к данному предикату оказывает влияние сема ‘трата денег’, т.е. ситуация приобретения товара всегда связана с лишением денег, а это, в свою очередь, - с психологическим дискомфортом, который испытывает покупатель, расставаясь с деньгами.

Косвенно это сказывается и на образовании синонимического ряда предикатов стоимости (*стоит КД, стоимостью в КД, оцениваться в КД, обойтись в КД, потянуть на КД, Т требует КД, такса на Т - КД*): *В Польше бензин стоит в два раза дороже – литр АИ-95, например, почти доллар (Комсомольская правда 197/43). Все пожитки коммерсантов потянули на 76 миллионов рублей (Белорусская деловая газета, 162). Такая «скромная» покупка обойдется правительству в несколько миллионов долларов (Белорусская деловая газета, 142)*. Указанный синонимический ряд предикатов стоимости также акцентирует внимание на расставании покупателя с деньгами, а не на приобретении товара.